

λαττει, εἰς δυναμιν δε σαρκος και αιματος μεταστοιχειοι). Hoc ipsum quomodo in commentario in Matth. XXVI. 26. et itidem in Io. V. 48. sq. exprimat Theophylactus, ut nullum omnino subterfugium contra transubstantiationem relinquat, paulo ante vidimus.

Elias Cretensis tacito nomine ipsa verba Cyrilli transcribit. « Sacrificium dicit (Gregorius) illud, quod peragitur per panem et vinum (ut materiam sacramentalem ac terminum a quo), quae in sacra mensa proposita per quamdam ineffabilem omnipotentis Dei operationem vere in corpus et sanguinem Christi transmutantur (ἀπερ... ἀληθως εἰς σωμα και αιμα Χριστου μεταποιεεται). Ne enim horreremus carnem et sanguinem (visibiliter) in sacris mensis Ecclesiarum proposita cernentes, condescendens Deus nostris infirmitatibus immittit propositis vivificam virtutem (quam dixit antea ineffabilem operationem) et *transmutat ipsa in efficaciam (vel in actualitatem) propriae carnis* (ἐνιησιν τοις προκειμενοις δυναμιν ζωοποιον, και μεθιστησιν αὐτα εἰς ἐνεργειαν της εαυτου σαρκος). Nec vero ambigas, quin hoc verum sit, cum ipse aperte dicat: hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus. Suscipe immo cum fide (πιστει) verbum salvatoris; verax est enim nec mentitur. »

Cyrillus inde ab illis verbis « ne enim horreremus » etc. paucis syllabis mutatis (1) habet omnino eadem. Est vero ipsi tum alibi fere semper tum hoc loco propositum demonstrare non tam simpliciter Eucharistiam esse corpus Christi, quam potius esse corpus vivificum et sanctificans, eo quod corpus est non meri hominis sed corpus Dei Verbi. Ad hunc scopum principem aptissima erat emphatica haec locutio: panem a Deo transmutari « *in efficaciam propriae suae carnis;* » intensior enim est expressio *efficacia carnis* quam *caro efficax*, necdum ante sophismata Calviniana euiquam in mentem venire poterat, quando agitur de explicatione Eucharistiae, « transmutationem in efficaciam carnis Filii Dei » aliud significare, quam transmutationem

(1) Quod Elias dicit δυναμιν ζωοποιον, Cyrillus ait δυναμιν ζωης; Elias εἰς ἐνεργειαν, Cyrillus προς ἐνεργειαν; Elias πιστει, Cyrillus ἐν πιστει.

in carnem Filii Dei efficacem ad sanctificandos homines. Antiqua igitur versio, qua s. Thomas (Catena in Luc. XXII. 49.) usus est, nihil dixit alienum a sensu Cyrilli, quando ea verba interpretabatur: « convertens ea (dona proposita) *in veritatem* propriae carnis, » et sane absurde repetit Pusey p. 177. suspicionem Albertini, quasi s. Thomas ad vitandam difficultatem textum Cyrilli immutasset. Vide Perpetuit. Fid. II. cc.; Card. Du Perron De Euch. pp. 658. 971. coll. 298. 623; De Rubeis Praefat. in Opp. Theophylacti p. 55. n. 94.

THESIS XV.

Demonstratio dogmatis transubstantiationis ex ipsis verbis consecratoris.

« Ipsi verbis institutionis Matth. XXVI. 26. sqq. (cum parallelis) » non solum realem in Eucharistia Christi praesentiam enuntiari tenendum est; sed etiam modum demonstrari, quo praesens fiat per conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem eius. Unde traditio et praedicatio ecclesiastica circa hoc doctrinae caput in thesi superiori exposita instar authentici commentarii » haberi debet prae verbis institutionis in Scriptura consignatis. »

I. Canon omnium tutissimus ac princeps interpretationis Scripturarum sacrarum, qui constituitur in consensu catholici intellectus confirmato etiam diserta Ecclesiae declaratione, omnino certos nos reddit, sensum, quem dicimus, revera Christi verbis subesse. Sane inter Patres in superioribus thesibus (VIII. XIV.) citatos nullus est, qui docens transmutationem panis et vini in corpus et sanguinem Domini, non habeat prae oculis tamquam fundamentum huius professionis Ecclesiae ipsa illa verba institutionis: hoc est corpus meum; hic est sanguis meus. Vel enim proponunt primum panis et vini transmutationem, et deinde fidem confirmant simplici appellatione ad verba Christi; vel praemittunt verba Christi, et ex illis inferunt transmutationem, ut quae illis verbis expressa ad omnibus intellecta sit et intelligenda; vel in ipsa actione liturgica

postulatur, ut fiat a Spiritu Sancto iuxta sensum verborum Christi transmutatio donorum in corpus et sanguinem Domini (vide th. XIV. p. 212. 224. sq.). Clarum est igitur, traditionem apostolicam non continere dogma transubstantiationis tamquam veritatem non scriptam, et *sola* traditione ac praedicatione transmissam; sed traditionem totiusque nominis christiani professionem quoad hoc caput cohaerere cum verbis Christi in Evangelio consignatis tamquam cum suo fundamento, et esse explicationem ac commentarium sensus qui verbis illis subest. Hanc connexionem professionis catholicae cum verbis institutionis, et consequenter vere hoc dogma transubstantiationis etiam illis verbis contineri, Concilium Tridentinum agnovit et diserte declaravit sess. XIII. cap. 4. « Quoniam autem Christus redemptor noster corpus suum id, quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit; *ideo* persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta haec synodus declarat, per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri » etc.

Fas igitur non est negare, hunc sensum vere contineri verbis Christi. Aliud tamen est, aliquem sensum verbis Scripturae vere subesse atque adeo certum aliquod dogma illis verbis enuntiatum esse, et aliud, hunc sensum posse a nobis independenter ab auctoritate traditionis et intellectus catholici ex sola vi verborum, contextu, et universim ex regulis internis interpretationis certo demonstrari. Potest accidere, ut solis verbis Scripturae per se inspectis maneat ambiguum, quis ex duobus vel pluribus sensibus verus censeretur, et nihilominus ex canone interpretationis externo traditionis et catholici intellectus certo constet, quem sensum ex illis pluribus, qui verbis solum per se inspectis subesse posse videntur, Deus Scripturarum auctor unice intenderit. Neque enim Ecclesia a Christo et ab Apostolis solam litteram Scripturae accepit, sed simul in praedicatione apostolica et in doctrina per traditionem conservata accepit verum sensum Scripturae, saltem quoad testimonia dogmatica praecipua, et accepit quoad universam Scripturam promissionem assistentiae et directionis Spiritus veri-

tatis inducentis in omnem veritatem, ut authenticum magisterium sub hac Spiritus Sancti directione in iudiciis de vero sensu Scripturarum falli non possit (vide Tract. de Tradit. th. XVIII.). Iam hoc sensu intelligendi sunt theologo, si qui dicunt, ex verbis Scripturae transubstantiationem demonstrari non posse, ut Scotus, Durandus, Paludanus. Sibi volunt nimirum, non posse ex solis verbis per se inspectis demonstrari hanc significationem transubstantiationis, quia eis videntur verba admittere quidem hunc sensum, non tamen hunc solum; subesse autem eis hunc et non alium sensum fatentur constare ex traditione et auctoritate Ecclesiae, quae in intelligendo vero sensu Scripturarum sub directione Spiritus Sancti falli non potest. « Si quaeras, inquit Scotus, quare voluit Ecclesia eligere istum intellectum ita difficilem huius articuli, cum verba Scripturae possent salvari secundum intellectum facilem et veriore secundum apparentiam de hoc articulo (i. e. secundum testimonium sensuum, qui referunt panem et vinum sicut ante ita post consecrationem); dico quod eo Spiritu expositae sunt Scripturae, quo conditae. Et ita supponendum est, quod Ecclesia catholica eo Spiritu exposuit, quo tradita est nobis fides, Spiritu scilicet veritatis edocta, et ideo hunc intellectum eligit, quia verus est. Non enim in potestate Ecclesiae fuit facere istud verum vel non verum, sed Dei instituentis; sed intellectum a Deo traditum Ecclesia explicavit directa in hoc, ut creditur, Spiritu veritatis » Scot. in 4. dist. 11. q. 3. n. 15. Sensus idem est Durandi in 4. d. 11. q. 1. n. 16. 17. (1). Quamvis vero haec opinio, quod verba Christi per se inspecta quoad hoc caput transubstantiationis ambigua sint, atque ita hoc dogma hermeneutice ex verbis ipsis demonstrari non pos-

(1) Ex his iterum fiat indicium de assertionem Doctoris Anglicani, qui post Lutheranum Kemnitium nobis narrat, Scotum, Durandum, Allicensem (de quo supra th. XIV. p. 206.) fateri, professionem Lutheranam non minus congruere ss. Scripturis, quam professionem catholicam: I have already quoted Durandus, Scotus, Cardinal d'Ailly, as stating that our belief agrees with Holy Scripture as well as the moderne Roman; that the words, « This is my Body, » do not imply their belief more then ours l. c. p. 300.

sit, falsa sit; nolim tamen dicere cum Vasquez (disp. 180. c. 5. n. 51. sq.), horum theologorum opinionem pugnare cum doctrina Concilii Tridentini sess. XIII. cap. 4. (Cf. Suarez disp. 49. sect. 2. « Denique licet demus » etc.; Hiquaeum in Scot. 4. dist. 11. q. 3. n. 34.).

Attamen modus ipse loquendi Concilii l. c. certe magis favet assertioni sensus minime ambigui verborum in se; tum modus argumentandi ss. Patrum ex verbis iisdem, consideratio denique ipsorum verborum secundum canones interpretationis internos demonstrant, verba ipsa per se sumpta etiam quoad hoc caput non esse ancipitis significationis, ut illis nonnullis theologis visum erat; sed unicum illum sensum admittere, quem verum et a Christo Domino intentum esse, ex interpretatione Ecclesiae catholicae constat et ipsi illi theologi sane concedunt. Quamvis igitur plena certitudo huius sensus verborum pro nobis fundetur in consensu et authentica interpretatione Ecclesiae, possumus tamen etiam hermeneutice ex verbis ipsis hunc sensum genuinum demonstrare, ut intelligamus non tantummodo esse verum, sed etiam quomodo sit verus, eiusque veritatem etiam polemicè adversus oppugnatores vindicemus.

II. Probabimus verborum Christi sensum unice verum illum, quo significatur transsubstantiatio panis in corpus Domini, tum *ex relatione pronominis ad suum terminum demonstrationis*, tum *ex analysi* inde deducta ipsorum verborum; ac denique ostendemus, qua fallacia decepti veteres aliqui scholastici hanc ex ipsis verbis institutam probationem minus intellexint.

1°. In propositione « *hoc est corpus meum*, » directa ad panem, *terminus demonstratus* pronomine *hoc* non potest esse nisi panis, quamdiu panis subest hic phaenomenis seu speciebus. Demonstrat enim pronomine *hoc* substantiam connaturalem his visibilibus speciebus, quamdiu eis subest; nec potest manente illa substantia connaturali demonstrare aliam substantiam, quae una cum substantia connaturali esset invisibiliter praesens sub iisdem accidentibus sibi non propriis. Desinente demum substantiâ connaturali et substantiâ aliâ iam solâ praesente sub iisdem accidentibus, pronomine demonstrabit hanc aliam substantiam.

Exemplo satis apto hic modus demonstrandi per pronomine illustrari solet. In monstratione pomi, quod habeat inclusum et occultum nummum aureum, fallax esset propositio: hoc est aurum, quia sine fallacia non potest pronomine *hoc* alius subiici terminus demonstrationis quam pomum, quamdiu manet sub his accidentibus; vera esset ea propositio tum solum, si per miraculum desineret esse pomum et nulla alia substantia illis phaenomenis subesset quam aurum. Manente pomo, sine fallacia dici tantum posset: hic inclusum est aurum. Sic etiam, licet Deus omnibus rebus sit intime praesens, esset tamen falsa propositio, si quis ostendens e. g. arborem vel idolum diceret: hoc est Deus; aut si ostendendo hominem, propter intimam angeli praesentiam diceretur: hic est angelus (sensu non metaphorico). Verum solum erit dicere: heic est Deus, angelus etc. Valet hoc de omnibus ostensionibus obiectorum sensibilium, quae non praecognoscuntur ordinata ad aliam substantiam in se continendam et, dum ostenduntur, exhibendam intellectui praeter substantiam ipsam connaturalem phaenomenis.

Diversa est ratio, si obiectum praecognoscitur ex natura sua vel ex iam nota institutione destinatum ad aliud continendum; tum enim recte potest pronomine *hoc* demonstrari substantia contenta sub continente. Sic ostendens vas vino, marsupium auro plenum, concham margaritifera, sine fallacia aut obscuritate dicet: hoc est vinum, aurum, margarita. Ratio est, quia in his rebus consideratur continens tamquam accidens connaturale contenti; unde sicut in prioribus illis propositionibus per pronomine *hoc* attentio facile intelligitur dirigi non ad accidentia sed ad substantiam connaturalem accidentibus, quamdiu ea subest, ita in posterioribus attentio dirigitur non ad rem continentem sed ad rem contentam.

Regula itaque universalis est: *in ostensione obiecti sensibilis, quamdiu manet res connaturaliter demonstrabilis suis accidentibus, ea sola est terminus demonstratus pronomine hoc, sive accidentia sumantur proprie et physice, sive moraliter tantum et ex communi modo considerandi.*

Iam hisce positis si de pronomine *hoc* affirmatur substantia omnino diversa a termino demonstrationis connaturaliter substante his visibilibus speciebus, ut quando demonstrando panem dixit Christus Dominus; hoc est corpus meum; talis propositio tum significat esse iam id, quod dicitur in praedicto, scilicet *corpus Christi* sub illis speciebus, tum significat terminum connaturaliter demonstrabilem non esse amplius sub iisdem speciebus, scilicet non esse amplius substantiam panis seu rem quae est panis. Cum enim substantia panis subsit ut connaturalis terminus demonstrationis sub his accidentibus, et cum ideo, quamdiu illa manet, ipsa sola et non alia quantumvis praesens substantia designetur pronomine *hoc*; si affirmatio praedicti *corpus meum*, non excluderet substantiam panis, illa propositio « hoc est corpus meum » affirmaret substantiam panis esse substantiale corpus Christi, quod evidenter repugnat. Paucis verbis, ut propositio « hoc est corpus meum » sit vera, necesse est terminum demonstratum pronomine *hoc* tum, quando enuntiatum praedictum, esse corpus Christi; at pronomen *hoc* non potest demonstrare corpus Christi sub his accidentibus panis, quamdiu subest substantia eis propria et connaturalis h. e. substantia panis, sed ad hanc corporis Christi demonstrationem requiritur ex dictis, ut ipsum solum sine substantia panis eis subsit, ac proinde requiritur, ut succedat sub his accidentibus excludendo substantiam panis.

2°. Ex praemissis conficitur, propositionem a Christo Domino enuntiatam super panem *hoc est corpus meum*, aequivalere duabus propositionibus, uni *directae et affirmanti*: hoc, quod nunc subest his speciebus, est corpus meum; alteri *indirectae et neganti*: hoc, quod nunc subest his speciebus, non est amplius panis. Haec porro verba Christi ut vera sint, necesse est efficiant quod significant; neque enim praesupponunt verum id, quod enuntiant, sed ipsa efficiunt, ut sit, quod enuntiant. Ergo quia verba Christi Domini significando corpus Christi constitutum sub his speciebus panis negant adhuc manere substantiam panis, hoc ipso efficiunt corpus Christi constitutum sub speciebus panis ita, ut vi huius efficientiae exigant desitionem substantiae panis; et vicissim exigunt desitionem panis ad hoc, ut sub his

accidentibus in vicem panis iam constituatur corpus Christi. Atqui haec est ipsa conversio totius substantiae panis in corpus Christi seu transsubstantiatio (th. XIII. et XIV. n. III.). Ergo illis verbis significatur et efficitur non solum praesentia corporis Christi, sed etiam desitio panis et hoc utrumque per veram conversionem substantiae panis in corpus Christi.

Alio modo idem demonstrari potest cum auctoribus Operis « Perpetuitas Fidei » T. II. l. II. c. 2. Dum accipit Dominus panem in ultima coena, et dicit: hoc est corpus meum, pronomini *hoc* subest certe *ut terminus monstratus* substantia panis; seu id, ad quod attentio dirigitur, est panis, usque dum pronuntiato praedicto *corpus meum* iubemur credere id, quod nunc demonstratur eodem pronomine *hoc*, iam esse corpus Christi. Alius ergo terminus monstratur per pronomen *hoc* ante enuntiatum praedictum, alius diversus dum praedictum enuntiatum (vide th. VI. n. I.). Porro quia in illa propositione panis revera exhibetur pronomine *hoc* usque ad enuntiationem praedicti, et praedicto enuntiato revera non amplius panis sed alius terminus scilicet corpus Christi eodem pronomine exhibetur; ideo *terminus monstratus* atque adeo *enuntiatum implicite* nempe *panis* potest absque mutatione sensus *enuntiarum explicite et verbis disertis*. Quod si fiat, propositio hanc habebit formam: « hoc, quod erat panis, iam est corpus meum. » Sed illud incisum « quod erat panis » explicite enuntians, quod in propositione simplici « hoc est corpus meum » continetur implicite, est incisum pro tempore, quo enuntiatum praedictum *corpus meum*, negans substantiam panis. Ergo iterum Christus Dominus illa propositione pronuntiatam super panem « hoc est corpus meum, » revera duo significat, *significatione directa* quidem positionem corporis sui sub his speciebus, et *significatione obliqua* exclusionem seu desitionem substantiae panis vi ipsius positionis corporis sui sub iisdem speciebus. Haec autem ex saepe iam dictis conversionem constituunt; ergo propositio Christi Domini continens affirmationem corporis sui et negationem substantiae panis sub iisdem sensibilibus speciebus in mutuo nexu positionis unius et desitionis alterius, theoretice significat et conse-

quenter, ut vera sit, practice efficit conversionem panis in sanctissimum corpus suum.

Totum quod diximus, revocatur ad has propositiones. Quando Christus Dominus accipiens panem dicit: « hoc est corpus meum, » non solum affirmat, hoc quod sub sensibilibus speciebus panis exhibet, esse corpus suum; sed etiam negat esse panem. Cur affirmatio, hoc (sub sensibilibus speciebus panis exhibitum) esse corpus suum, includat negationem adhuc esse panem, ratio est, quia manente substantia panis, vere solum posset dici: hoc est panis, et in pane praesens est corpus meum; non autem posset dici: hoc est corpus meum. Et huius ratio est, quia pronomen *hoc* directum ad sensibiles species panis demonstrat unice connaturalem his speciebus substantiam panis, quamdiu ea manet, nec potest sine fallacia transferri ad demonstrandam substantiam alienam invisibiliter praesentem una cum pane.

Quisque videt, totam hanc argumentationem non esse nisi distinctam explicationem eius conclusionis, qua Ecclesia ipsa ex verbis institutionis intellexit dogma transubstantiationis, ut docet Concilium Tridentinum sess. XIII. cap. 4. iam superius citatum. « Quoniam autem Christus redemptor noster *corpus suum id, quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit; ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit.... conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri.* » Ultima igitur et simplicissima expressio interpretationis verborum Christi haec est: Christus Dominus dirigens verba ad panem et monstrans panem quem manibus tenet, dicit: hoc est corpus meum; *affirmans autem, hoc esse corpus suum, eo ipso etiam affirmat, hoc non amplius esse panem; et cum eius verbum infallibiliter sit verum, efficit utrumque, videlicet ut hoc sit corpus eius, et hac ipsa effectione ut non amplius sit panis.*

3°. Qui admisso sensu proprio verborum et admissa praesentia reali negarunt, conversionem ex verbis ipsis per se inspectis demonstrari posse, iis causa erroris fuit alterutra ex his duabus, vel quod a) consideraverunt verba institutionis tamquam respicientia solum corpus Christi

absque directione ad panem, atque ita putarunt terminum designatum pronomine *hoc* esse vel esse posse unice corpus Christi, ac si nullo habito respectu ad panem diceretur: hoc quod fit praesens, est corpus meum. Vel b) errarunt ideo, quia non considerarunt discrimen, quod intercedit maximum inter illas res sensibiles, quae ex sua natura vel ex institutione cognoscuntur destinatae ad aliam in se continendam, et inter res, quae non uti continentes aliam, sed tantum in se et secundum propriam substantiam considerari possunt. In prioribus illis verum est ut iam diximus, posse pronomen *hoc* referri ad monstrandam rem contentam, quia res continens consideratur velut accidens, atque ita ostendendo e. g. vas plenum vino recte dicitur: hoc est vinum. At in posterioribus pronomen *hoc* non nisi substantiam speciebus visibilibus connaturalem designare potest, quamdiu manet ea substantia, non autem potest sine fallacia adhiberi ad designandam substantiam alienam invisibiliter praesentem una cum substantia connaturaliter exhibita talibus speciebus.

Iam vero panis quem Dominus in ultima coena accepit in manus suas, nec natura sua nec ex antecedenti cognita institutione considerari poterat per modum accidentis, cuius propria ratio et destinatio esset tantummodo continere rem aliam; et ideo per pronomen *hoc* attentio non poterat dirigi ad rem contentam pane, sed tantum ad ipsam substantiam panis, atque ita usque ad enuntiationem praedicati iudicium debebat esse, « hoc esse panem, » et audito praedicato « corpus meum » iudicium debebat conformari novo praedicato: « hoc quod antea erat panis, iam non est panis sed corpus Christi. »

Longe diversa esset ratio propositionis « hoc est corpus Christi, » in hypothesisi, quam ponit Hiquaeus Scotista ad persuadendum, verba institutionis per se inspecta posse verificari etiam permanente substantia panis. Si supponatur Christus instituisse ss. sacramentum ita, ut corpus eius esset praesens una cum substantia panis, monstrando hostiam consecratam adhuc ex rei veritate diceretur: hoc est corpus Christi; ergo etiam potuit Christus ad significandam praesentiam corporis sui manente panis substantia uti illis